

بررسی «برنامه درسی (بازنگری شده) مقطع کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی گرایش مطالعات کتابخانه‌های عمومی»

مرتضی کوبی^۱

استاد بازنشسته دانشگاه شهید چمران اهواز، ایران

فهرست‌های منابع در هر نوعی از آثار منتشر شده یا ارسالی برای انتشار، همواره یکی از معیارهای ارزیابی آثار بوده‌اند. از منظری خرد، یکی از معیارهای ارزیابی مقالات نشریات، یک یا دو مورد پرسش درباره میزان روزآمدی منابع مورد استفاده در مقاله، در سیاهه ارسالی به داوران از سوی هر نشریه است. از منظری کلان، وجود سازمان‌هایی بین‌المللی مانند تامسن روتیز و دیگر سازمان‌ها از جمله دانشگاه‌هایی که عموماً با اتکا به منابع، به ارزیابی دانشگاه‌ها در سطح بین‌المللی می‌پردازند نشان از اهمیت منابع دارد. رواج مفاهیمی مانند ISI که در برخی مواقع موضوع بحث‌هایی در میان دانشگاهیان بود و نیز نسخه بومی آن یعنی ISC نیز دلیلی بر اهمیت فهرست منابع است. هدف پژوهش حاضر بررسی «برنامه درسی (بازنگری شده) مقطع کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی: گرایش مطالعات کتابخانه‌های عمومی» است تا از این رهگذر، نقاط ضعف و قوت احتمالی این سرفصل را از منظر روزآمدی منابع ارائه شده برای هر درس، درس‌های هم‌نوع و درس‌های کلّ سرفصل روشن سازد. پژوهش حاضر را می‌توان به گونه‌ای، از انواع تحلیل محتوا نامید، زیرا اتکای آن صرفاً بر محتوای منابع هر درس در سرفصل «برنامه درسی (بازنگری شده) مقطع کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی: گرایش مطالعات کتابخانه‌های عمومی» است. جامعه پژوهش حاضر را تمامی منابع ارائه شده در این سرفصل تشکیل می‌دهند و آزمون آماری مورد استفاده در این نوشته، میانگین است. پژوهش حاضر نشان داد که از نظر اختلاف میانگین منابع فارسی و منابع انگلیسی، مقایسه نیم‌عمر منابع فارسی با نیم‌عمر منابع انگلیسی، و میانگین منابع فارسی مربوط به رشته در مقایسه با میانگین منابع انگلیسی مربوط به رشته، سرفصل مورد بررسی وضعیت چندان مناسبی ندارد اما مقایسه میانگین تعداد کتاب‌های تألیفی فارسی با میانگین کتاب‌های ترجمه فارسی نسبت مناسبی را نشان می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: برنامه درسی، علم اطلاعات و دانش‌شناسی، مطالعات کتابخانه‌های عمومی.

^۱ kokabi80@yahoo.com

مقدمه

شاید بتوان ادعا کرد که فهرست منابع در سرفصل‌های برنامه‌های درسی از اهمیت بیش‌تری از سایر موارد برخوردار باشد، زیرا نشان‌دهنده میزان روزآمدی تدوین‌کنندگان این سرفصل‌ها از سویی و نیز، میزان روزآمدی انتشارات موجود در زمینه هر سرفصل مورد بررسی باشد. بر پایه همین پندار، نوشته حاضر بر آن است تا به بررسی «برنامه درسی (بازنگری شده) مقطع کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی: گرایش مطالعات کتابخانه‌های عمومی» بپردازد تا از این رهگذر، نقاط ضعف و قوت احتمالی این سرفصل را از منظر روزآمدی منابع ارائه شده برای هر درس، درس‌های هم‌نوع و درس‌های کلّ سرفصل روشن سازد. بدیهی است همان‌گونه که پرسش‌های پژوهش ارائه شده در زیر، نشان خواهند داد افزون بر بررسی روزآمدی که با استفاده از نیم‌عمر بیان خواهد شد نکات دیگری هم مورد توجه قرار خواهند گرفت.

«برنامه درسی (بازنگری شده) مقطع کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی: گرایش مطالعات کتابخانه‌های عمومی» که در هفتصد و نود و دومین جلسه مورخ ۹۰/۱۰/۱۰ شورای برنامه‌ریزی آموزش عالی به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب به‌مدت پنج سال قابل اجرا و پس از آن نیازمند بازنگری است در کل، دارای ۳۲ احد به شرح: ۱۰ واحد درس‌های پایه، ۱۲ واحد درس‌های تخصصی اجباری، ۴ واحد درس‌های تخصصی اختیاری، ۲ واحد کارورزی و ۴ واحد پایان‌نامه است. در جدول ۱ این برنامه، ۵ درس پایه و مشترک، ۶ درس تخصصی اجباری، و ۵ درس تخصصی اختیاری قید شده است. این سه گروه درس، با کارورزی و پایان‌نامه جمعاً ۳۸ واحد را تشکیل می‌دهند که همان‌گونه که در بالا نیز ذکر شد تنها ۲ درس به میزان ۴ واحد از دروس تخصصی اختیاری باید به وسیله دانشجو گرفته شود. تمامی دروس به‌استثنای پایان‌نامه که ۴ واحدی است، ۲ واحدی هستند. برای کلیه دروس این برنامه، روی‌هم‌رفته ۱۲۱ منبع، ۶۹ منبع فارسی و ۵۲ منبع انگلیسی اعم از کتاب، مقاله، پایان‌نامه و وب‌سایت ارائه شده است.

توضیح چند نکته

ذکر چند نکته در آغاز برای روشن ساختن چگونگی انجام پژوهش حاضر ضروری به‌نظر می‌رسد. در نوشته حاضر، در مواردی که امکان مقایسه عنوان درسی با عنوان‌های منابع مربوط به آن درس، از منظر کلیدواژه‌های مورد استفاده وجود داشته، این مقایسه انجام و نتیجه گزارش شده است. بدیهی است که امکان انجام این مقایسه در مورد همه دروس وجود نداشته است. اگر چه این معیار، معیار چندان دقیقی نیست، اما می‌تواند شناختی نسبی از میزان ارتباط منابع با عنوان درس مربوط نشان دهد. همچنین در نوشته حاضر، منابع مربوط به رشته در مورد منابع فارسی به منابعی گفته شده است که به وسیله کتابداران تهیه شده باشند. در مورد منابع انگلیسی، این ارتباط از طریق بررسی عنوان‌های منابع تعیین می‌شود. موارد استثناء در زیر جدول مربوط توضیح داده خواهند شد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر را می‌توان به گونه‌ای، از انواع تحلیل محتوا نامید، زیرا اتکای آن صرفاً بر محتوای منابع هر درس در سرفصل است. همچنین از آن‌جا که پژوهشی مشابه پژوهش حاضر که صرفاً به بررسی منابع یک سرفصل پرداخته‌باشد، یافت نشد در پژوهش حاضر، «پیشینه پژوهش» ارائه نخواهد شد. ساختار نوشته حاضر به این صورت است که پرسش‌های ارائه شده زیر عنوان «پرسش‌های پژوهش»، با استفاده از جدول‌هایی پاسخ داده خواهند شد و زیر هر جدول، جز در موارد استثنا، توضیح افزوده‌ای ارائه نخواهد شد. این جدول‌ها به تفکیک «درس‌های پایه و مشترک»، «درس‌های تخصصی (اجباری)» و «درس‌های تخصصی اختیاری» ارائه خواهند شد. برای منابع هر درس در تقسیم‌بندی سه‌گانه بالا، یک جدول که در آن تلاش شده به همه پرسش‌های پژوهش پاسخ داده شود وجود دارد. در پایان هر یک از تقسیم‌بندی‌های سه‌گانه، جدولی به مقایسه منابع درس‌های آن تقسیم‌بندی خواهد پرداخت. بخش پایانی این نوشته نیز به مقایسه سه جدول انتهایی هر یک از تقسیم‌بندی‌های سه‌گانه می‌پردازد و این مقایسه را در جدولی نهایی ارائه می‌کند.

آزمون آماری

آزمون آماری مورد استفاده در این نوشته، میانگین است.

پرسش‌های پژوهش

۱. چه تعداد منبع فارسی برای هر درس، درس‌های هم‌نوع و درس‌های کلّ سرفصل وجود دارد؟
۲. چه تعداد منبع انگلیسی برای هر درس، درس‌های هم‌نوع و درس‌های کلّ سرفصل وجود دارد؟
۳. چه تعداد کتاب فارسی به تفکیک تألیف و ترجمه برای هر درس، درس‌های هم‌نوع و درس‌های کلّ سرفصل وجود دارد؟
۴. چه تعداد کتاب انگلیسی برای هر درس، درس‌های هم‌نوع و درس‌های کلّ سرفصل وجود دارد؟
۵. نیم‌عمر منابع فارسی برای هر درس، درس‌های هم‌نوع و درس‌های کلّ سرفصل چقدر است؟
۶. نیم‌عمر منابع انگلیسی برای هر درس، درس‌های هم‌نوع و درس‌های کلّ سرفصل چقدر است؟
۷. نسبت منابع فارسی به انگلیسی برای هر درس، درس‌های هم‌نوع و درس‌های کلّ سرفصل چقدر است؟
۸. تعداد منابع فارسی مربوط به رشته در هر درس، درس‌های هم‌نوع و درس‌های کلّ سرفصل چند است؟
۹. تعداد منابع انگلیسی مربوط به رشته در هر درس، درس‌های هم‌نوع، و درس‌های کلّ سرفصل چند است؟
۱۰. نسبت منابع فارسی رشته به غیررشته در هر درس، درس‌های هم‌نوع و درس‌های کلّ سرفصل چقدر است؟
۱۱. نسبت منابع انگلیسی رشته به غیررشته در هر درس، درس‌های هم‌نوع و درس‌های کلّ سرفصل چقدر است؟

الف. درس‌های پایه و مشترک

جدول الف ۱: مشخصات منابع درس «مبانی کتابداری و علم اطلاعات»

عنوان درس	تعداد منابع فارسی	تعداد منابع انگلیسی	تعداد کتاب فارسی	تعداد کتاب انگلیسی	نیم عمر منابع فارسی	نیم عمر منابع انگلیسی
مبانی کتابداری و علم اطلاعات	۵	۳	۱ ر ۱	۴ أ	۴.۵	3/5

جدول الف ۱ (ادامه): مشخصات منابع درس «مبانی کتابداری و علم اطلاعات»

عنوان درس	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	منابع فارسی مربوط به رشته	منابع انگلیسی مربوط به رشته	نسبت منابع فارسی رشته به غیررشته	نسبت منابع انگلیسی رشته به غیررشته
مبانی کتابداری و علم اطلاعات	۱/۶۶	۲	۱	۰/۴	۰/۳۳

جدول الف ۲: مشخصات منابع درس «کتابخانه‌ها و جامعه اطلاعاتی»

عنوان درس	تعداد منابع فارسی	تعداد منابع انگلیسی	تعداد کتاب فارسی	تعداد مقاله فارسی	تعداد کتاب انگلیسی	نیم عمر منابع فارسی	نیم عمر منابع انگلیسی
کتابخانه‌ها و جامعه اطلاعاتی	۴	۵	۱ ر ۱	۰ أ	۳	۴	5

جدول الف ۲ (ادامه): مشخصات منابع درس «کتابخانه‌ها و جامعه اطلاعاتی»

عنوان درس	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	منابع فارسی مربوط به رشته	منابع انگلیسی مربوط به رشته	نسبت منابع فارسی رشته به غیررشته	نسبت منابع انگلیسی رشته به غیررشته
کتابخانه‌ها و جامعه اطلاعاتی	۰/۸	۰	۰*	۰	*۰

*تشخیص مرتبط بودن منابع انگلیسی با رشته در مواردی دشوار است و باید با احتیاط در این مورد قضاوت کرد.

از بین کلیدواژه «کتابخانه‌ها» و کلید عبارت «جامعه اطلاعاتی»، کلید عبارت «جامعه اطلاعاتی» در عنوان‌های تمام منابع فارسی وجود داشت. کلید عبارت Information Society نیز در عنوان‌های

تجارب حرفه‌ای نقد، سال ۱۳۹۶، ۷۷.

تمامی منابع انگلیسی دیده می‌شود. لازم به توضیح است که در سرفصل «گرایش مطالعات کتابخانه‌های عمومی» معادل‌های انگلیسی عنوان‌های دروس ارائه نشده‌اند.

جدول الف ۳: مشخصات منابع درس «روش تحقیق»

عنوان درس	تعداد منابع فارسی	تعداد منابع انگلیسی	تعداد کتاب فارسی	تعداد مقاله فارسی	تعداد کتاب انگلیسی	نیم عمر منابع فارسی	نیم عمر منابع انگلیسی
روش تحقیق	۸	۲	۱	۱	۱	۵/۵	۵

جدول الف ۳ (ادامه): مشخصات منابع درس «روش تحقیق»

عنوان درس	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	نسبت منابع فارسی رشته به غیررشته	نسبت منابع انگلیسی مربوط به رشته	نسبت منابع فارسی مربوط به رشته
روش تحقیق	۴	۰/۱۴	۱	۰/۵

کلیدعبارت «روش تحقیق» تنها در دو عنوان از هشت عنوان منابع فارسی و کلیدعبارت research methods نیز در یک مورد از دو منبع انگلیسی دیده می‌شود. درس «سمینار تحقیق» هیچ منبعی ندارد و به همین دلیل در این نوشته مطرح نمی‌شود. در محاسبه نیم عمر منابع فارسی و انگلیسی، سال‌های انتشار کتاب‌ها محاسبه شده‌است.

جدول الف ۴: مشخصات منابع درس «آمار در کتابداری و علم اطلاعات»

عنوان درس	تعداد منابع فارسی	تعداد منابع انگلیسی	تعداد کتاب فارسی	تعداد مقاله فارسی	تعداد کتاب انگلیسی	نیم عمر منابع فارسی	نیم عمر منابع انگلیسی
آمار در کتابداری و علم اطلاعات	۴	۵	۲	۰	۲	۵	۸/۵

جدول الف ۴ (ادامه): مشخصات منابع درس «آمار در کتابداری و علم اطلاعات»

عنوان درس	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	نسبت منابع فارسی رشته به غیررشته	نسبت منابع انگلیسی مربوط به رشته	نسبت منابع فارسی مربوط به رشته
آمار در کتابداری و علم اطلاعات	۰/۸	۳	۰	۰

کلیدواژه «آمار» و کلیدعبارت «کتابداری و اطلاع‌رسانی» که در سرفصل، با عبارت «کتابداری و علم اطلاعات» بیان شده، در عنوان‌های سه منبع از چهار منبع فارسی وجود دارند. اگر معادل انگلیسی عبارت «آمار در کتابداری و علم اطلاعات» را *Statistics in library and information science* در نظر بگیریم هیچ یک از کلیدواژه *statistics* و کلیدعبارت *library and information science* در عنوان‌های منابع انگلیسی دیده نمی‌شوند.

جدول الف ۵: مشخصات منابع درس‌های پایه و مشترک

درس‌های پایه و مشترک	تعداد منابع فارسی	تعداد منابع انگلیسی	تعداد کتاب فارسی		تعداد منابع انگلیسی	نیم عمر منابع انگلیسی
			مقاله فارسی	تعداد کتاب انگلیسی		
میانگین‌ها	5/25	3/75	۱/۲۵	۳/۷۵	۳/۸	۵/۵

جدول الف ۵ (ادامه): مشخصات منابع درس‌های پایه و مشترک

درس‌های پایه و مشترک	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	نسبت منابع فارسی به انگلیسی
میانگین‌ها	۱/۸۱۵	۱/۵	۰/۵	۰/۸۸۵	۰/۲۰۷۵

تعداد منابع فارسی ۲۳ و تعداد منابع انگلیسی ۲۱ است.

ب. درس‌های تخصصی (اجباری)

جدول ب ۱: مشخصات منابع درس «کتابخانه‌های عمومی و جامعه»

عنوان درس	تعداد منابع فارسی	تعداد منابع انگلیسی	تعداد کتاب فارسی		تعداد منابع انگلیسی	نیم عمر منابع انگلیسی
			مقاله فارسی	تعداد کتاب انگلیسی		
کتابخانه‌های عمومی و جامعه	۲	۶	۰	۶	۳/۵	۵

جدول ب ۱ (ادامه): مشخصات منابع درس «کتابخانه‌های عمومی و جامعه»

عنوان درس	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	نسبت منابع فارسی به انگلیسی
کتابخانه‌های عمومی و جامعه	۰/۳۳	۲	۶	۲ به ۰	۶ به ۰

تجارب حرفه‌ای نقد، سال ۱۳۹۶، ۷۹.

اگر چه کلید عبارت «کتابخانه‌های عمومی» در عنوان‌های هر دو منبع فارسی دیده می‌شود، اما هیچ نشانی از کلیدواژه «جامعه» در این عنوان‌ها به چشم نمی‌خورد.

جدول ب ۲: مشخصات منابع درس «مدیریت کتابخانه‌های عمومی»

عنوان درس	تعداد منابع فارسی	تعداد منابع انگلیسی	تعداد کتاب فارسی	تعداد مقاله فارسی	تعداد کتاب انگلیسی	تعداد مقاله فارسی	نیم عمر منابع فارسی	نیم عمر منابع انگلیسی
مدیریت کتابخانه‌های عمومی	۵	۵	۴	۱	۰	۰	۴/۵	۴

جدول ب ۲ (ادامه): مشخصات منابع درس «مدیریت کتابخانه‌های عمومی»

عنوان درس	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	نسبت منابع فارسی به فارسی رشته	نسبت منابع فارسی به فارسی رشته غیررشته	نسبت منابع انگلیسی به فارسی رشته	نسبت منابع انگلیسی به فارسی رشته غیررشته
مدیریت کتابخانه‌های عمومی	۱	۵	۵	۵	۵ به ۰

کلید عبارت «مدیریت کتابخانه‌های عمومی» در عنوان‌های هیچ یک از منابع فارسی وجود ندارد. معادل انگلیسی Public library management نیز در عنوان‌های هیچ کدام از منابع انگلیسی دیده نمی‌شود.

جدول ب ۳: مشخصات منابع درس «منابع و خدمات اطلاعاتی علوم اسلامی و انسانی»

عنوان درس	تعداد منابع فارسی	تعداد منابع انگلیسی	تعداد کتاب فارسی	تعداد مقاله فارسی	تعداد کتاب انگلیسی	تعداد مقاله فارسی	نیم عمر منابع فارسی	نیم عمر منابع انگلیسی
منابع و خدمات اطلاعاتی علوم اسلامی و انسانی	۸	۲	۷	۱	۰	۰	۵/۵	۴/۵

جدول ب ۳ (ادامه): مشخصات منابع درس «منابع و خدمات اطلاعاتی علوم اسلامی و انسانی»

عنوان درس	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	نسبت منابع فارسی به فارسی رشته	نسبت منابع فارسی به فارسی رشته غیررشته	نسبت منابع انگلیسی به فارسی رشته	نسبت منابع انگلیسی به فارسی رشته غیررشته
منابع و خدمات اطلاعاتی علوم اسلامی و انسانی	۴	۰	۰	۰	۰

چهار منبع از هشت منبع فارسی، ماهیتی ارجاعی دارند و می‌توانند منابع فارسی مربوط به رشته انگاشته شوند، اما به وسیله کتابدارها نوشته نشده‌اند. این نکته در مورد منابع انگلیسی نیز به نوعی صادق است.

جدول ب ۴: مشخصات منابع درس «منابع اطلاعات عمومی-اجتماعی الکترونیکی»

عنوان درس	تعداد منابع فارسی	تعداد منابع انگلیسی	تعداد کتاب فارسی	تعداد مقاله فارسی	تعداد کتاب انگلیسی	نیم عمر منابع فارسی	نیم عمر منابع انگلیسی
منابع اطلاعات عمومی-اجتماعی الکترونیکی	۶	۴	۲	۰	۴	۴/۵	۵

جدول ب ۴ (ادامه): مشخصات منابع درس «منابع اطلاعاتی عمومی-اجتماعی الکترونیکی»

عنوان درس	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	منابع فارسی مربوط به رشته	منابع انگلیسی مربوط به رشته	نسبت منابع فارسی رشته به غیررشته	نسبت منابع انگلیسی رشته به غیررشته
منابع اطلاعات عمومی-اجتماعی الکترونیکی	۱/۵	۵	۴*	۵	۴ به ۰

*در عنوان‌های منابع انگلیسی عبارات *online resources*، *electronic resources* و *library services* دیده می‌شوند و به همین دلیل منابع انگلیسی، مربوط به رشته انگاشته شده‌اند.

جدول ب ۵: مشخصات منابع درس «مدیریت منابع چندرسانه‌ای»

عنوان درس	تعداد منابع فارسی	تعداد منابع انگلیسی	تعداد کتاب فارسی	تعداد مقاله فارسی	تعداد کتاب انگلیسی	نیم عمر منابع فارسی	نیم عمر منابع انگلیسی
مدیریت منابع چندرسانه‌ای	۲	۴	۱	۰	۴	۵/۵	۴

جدول ب ۵ (ادامه): مشخصات منابع درس «مدیریت منابع چندرسانه‌ای»

عنوان درس	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	منابع فارسی مربوط به رشته	منابع انگلیسی مربوط به رشته	نسبت منابع فارسی رشته به غیررشته	نسبت منابع انگلیسی رشته به غیررشته
مدیریت منابع چندرسانه‌ای	۰/۵	۰	۴*	۰	۴ به ۰

تجارب حرفه‌ای نقد، سال ۱۳۹۶، ۸۱.

* در تمامی عنوان‌های منابع انگلیسی، کلیدواژه multimedia دیده می‌شود و به همین دلیل، این منابع مربوط به رشته انگاشته شده‌اند.

جدول ب ۶: مشخصات منابع درس «طراحی و برنامه‌ریزی خدمات فرانهادی»

عنوان درس	تعداد منابع فارسی	تعداد منابع انگلیسی	تعداد کتاب فارسی	تعداد مقاله فارسی	تعداد کتاب انگلیسی	تعداد مقاله فارسی	نیم عمر منابع فارسی	نیم عمر منابع انگلیسی
طراحی و برنامه‌ریزی خدمات فرانهادی	۱۰	۴	۱	۰	۱	۰	۸/۵	۴*

جدول ب ۶ (ادامه): مشخصات منابع درس «طراحی و برنامه‌ریزی خدمات فرانهادی»

عنوان درس	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	منابع فارسی مربوط به رشته	منابع انگلیسی مربوط به رشته	نسبت منابع فارسی رشته به غیررشته	نسبت منابع انگلیسی رشته به غیررشته
طراحی و برنامه‌ریزی خدمات فرانهادی	۲/۵	۱۰	۴	۱۰ به ۰	۴ به ۰

* دو منبع انگلیسی تاریخ نشر ندارند. این‌ها در محاسبه نیم‌عمر منظور نشده‌اند.

چهار منبع فارسی که مقاله هستند به لزوم ارائه خدمات به زندان‌ها اشاره کرده‌اند.

جدول ب ۷: مشخصات منابع «درس‌های تخصصی (اجباری)»

درس‌های تخصصی (اجباری)	تعداد منابع فارسی	تعداد منابع انگلیسی	تعداد کتاب فارسی	تعداد مقاله فارسی	تعداد کتاب انگلیسی	تعداد مقاله فارسی	نیم عمر منابع فارسی	نیم عمر منابع انگلیسی
میانگین‌ها	۵/۵	۴/۱۶	۳/۱۶	۰/۸۳	۱/۵	۰	۵/۳۳	۴/۴۱

جدول ب ۷ (ادامه): مشخصات منابع «درس‌های تخصصی (اجباری)»

درس‌های تخصصی (اجباری)	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	منابع فارسی مربوط به رشته	منابع انگلیسی مربوط به رشته	نسبت منابع فارسی رشته به غیررشته	نسبت منابع انگلیسی رشته به غیررشته
میانگین‌ها	۱/۶۳	۳/۶۶	۳/۸۳	۲	۱۱/۵

تعداد منابع فارسی ۳۳ و تعداد منابع انگلیسی ۲۲ است.

پ. درس‌های تخصصی اختیاری

جدول پ ۱: مشخصات منابع درس «اطلاعات و انتشارات دولتی»

عنوان درس	تعداد منابع فارسی	تعداد منابع انگلیسی	تعداد کتاب فارسی	تعداد مقاله فارسی	تعداد کتاب انگلیسی	تعداد وب سایت انگلیسی	نیم عمر منابع فارسی	نیم عمر منابع انگلیسی
اطلاعات و انتشارات دولتی	۱	۴	۱	۰	۰	۴	۱۴/۵	*

*منابع انگلیسی، وبسایت هستند و تاریخ ندارند.

جدول پ ۱ (ادامه): مشخصات منابع درس «اطلاعات و انتشارات دولتی»

عنوان درس	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	منابع فارسی مربوط به رشته	منابع انگلیسی مربوط به رشته	نسبت منابع فارسی رشته به غیررشته	نسبت منابع انگلیسی رشته به غیررشته
اطلاعات و انتشارات دولتی	۰/۲۵	۱	۴	۱ به ۰	۴ به ۰

در عنوان تنها منبع فارسی، کلیدعبارت «انتشارات دولتی» به صورت جدا از هم وجود دارد. کلیدعبارت governmental publications در هیچ کدام از منابع انگلیسی دیده نمی‌شود.

جدول پ ۲: مشخصات منابع درس «نسخه‌های خطی و آثار کمیاب»

عنوان درس	تعداد منابع فارسی	تعداد منابع انگلیسی	تعداد کتاب فارسی	تعداد مقاله فارسی	تعداد کتاب انگلیسی	تعداد وب سایت انگلیسی	نیم عمر منابع فارسی	نیم عمر منابع انگلیسی
نسخه‌های خطی و آثار کمیاب	۲	۰	۲	۰	۰	۰	۴	*

*منابع انگلیسی، وبسایت هستند و تاریخ ندارند.

جدول پ ۲ (ادامه): مشخصات منابع درس «نسخه‌های خطی و آثار کمیاب»

عنوان درس	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	منابع فارسی مربوط به رشته	منابع انگلیسی مربوط به رشته	نسبت منابع فارسی رشته به غیررشته	نسبت منابع انگلیسی رشته به غیررشته
نسخه‌های خطی و آثار کمیاب	۰ به ۲	۲	۰	۲ به ۰	۰ به ۰

تجارب حرفه‌ای نقد، سال ۱۳۹۶، ۸۳.

در عنوان یکی از منابع، کلیدعبارت‌های «نسخ خطی» و «آثار کمیاب» وجود دارد.

جدول پ ۳: مشخصات منابع درس «مدیریت آرشیو»

عنوان درس	تعداد منابع فارسی	تعداد منابع انگلیسی	تعداد کتاب فارسی	تعداد مقاله فارسی	تعداد کتاب انگلیسی	تعداد وب سایت انگلیسی	نیم عمر منابع فارسی	نیم عمر منابع انگلیسی
مدیریت آرشیو	۳	۳	۲	۱	۰	۳	۶	۵

جدول پ ۳ (ادامه): مشخصات منابع درس «مدیریت آرشیو»

عنوان درس	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	منابع فارسی مربوط به رشته	منابع انگلیسی مربوط به رشته	نسبت منابع فارسی رشته به غیررشته	نسبت منابع انگلیسی رشته به غیررشته
مدیریت آرشیو	۱	۳	۳	۳ به ۰	۳ به ۰

جدول پ ۴: مشخصات منابع درس «ذخیره و بازیابی اطلاعات»

عنوان درس	تعداد منابع فارسی	تعداد منابع انگلیسی	تعداد کتاب فارسی	تعداد مقاله فارسی	تعداد کتاب انگلیسی	تعداد وب سایت انگلیسی	نیم عمر منابع فارسی	نیم عمر منابع انگلیسی
ذخیره و بازیابی اطلاعات	۴	۶	۳	۱	۰	۰	۴	۴

جدول پ ۴ (ادامه): مشخصات منابع درس «ذخیره و بازیابی اطلاعات»

عنوان درس	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	منابع فارسی مربوط به رشته	منابع انگلیسی مربوط به رشته	نسبت منابع فارسی رشته به غیررشته	نسبت منابع انگلیسی رشته به غیررشته
ذخیره و بازیابی اطلاعات	۰/۶۶	۲	۳	۰/۵	۰/۵

کلیدعبارت «ذخیره و بازیابی اطلاعات» تنها در عنوان یکی از منابع فارسی وجود دارد.

کلیدعبارت information storage and retrieval در عنوان‌های هیچ یک از منابع انگلیسی دیده نمی‌شود.

جدول پ۵: مشخصات منابع درس «تاریخ و ادبیات شفاهی و محلی»

عنوان درس	تعداد منابع فارسی	تعداد منابع انگلیسی	تعداد کتاب فارسی	تعداد مقاله فارسی	تعداد کتاب انگلیسی	تعداد مقاله فارسی	تعداد کتاب فارسی	تعداد مقاله فارسی	تعداد کتاب انگلیسی	تعداد مقاله فارسی	نیم عمر منابع فارسی	نیم عمر منابع انگلیسی
تاریخ و ادبیات شفاهی و محلی	۴	۰	۲	۲	۰	۰	۲	۲	۰	۰	۵	۰

جدول پ۵ (ادامه): مشخصات منابع درس «تاریخ و ادبیات شفاهی و محلی»

عنوان درس	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	منابع فارسی مربوط به رشته	منابع انگلیسی مربوط به رشته	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	نسبت منابع فارسی به انگلیسی رشته به غیررشته
تاریخ و ادبیات شفاهی و محلی	۴ به ۰	۲	۰	۰/۵	۰ به ۰

دو منبع از منابع، دو مقاله در «کتاب ماه کودک و نوجوان» و پژوهشنامه ادبیات کودک و نوجوان هستند.

جدول پ۶: مشخصات منابع «درس‌های تخصصی (اختیاری)»

درس‌های تخصصی (اختیاری)	تعداد منابع فارسی	تعداد منابع انگلیسی	تعداد کتاب فارسی	تعداد مقاله فارسی	تعداد کتاب انگلیسی	تعداد مقاله فارسی	نیم عمر منابع فارسی	نیم عمر منابع انگلیسی
میانگین‌ها	2/8	2/6	۲	۰/۴	۱/۸	0/4	6/7	4/5

جدول پ۶ (ادامه): مشخصات منابع «درس‌های تخصصی (اختیاری)»

درس‌های تخصصی (اختیاری)	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	منابع فارسی مربوط به رشته	منابع انگلیسی مربوط به رشته	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	نسبت منابع فارسی به انگلیسی رشته به غیررشته
میانگین‌ها	0/63	2	2	0/9	0/75

تعداد منابع فارسی ۱۳ و تعداد منابع انگلیسی ۹ است.

جدول ت: مشخصات منابع کل سرفصل

کل درسه‌ها	تعداد منابع فارسی	تعداد منابع انگلیسی	تعداد کتاب فارسی		تعداد مقاله فارسی	تعداد کتاب انگلیسی	نیم عمر منابع فارسی	نیم عمر منابع انگلیسی
			ر	ا				
میانگین-ها	4/56	3/98	۰/۸۲	۲/۹۷	0/4	0/7	5/76	5/28

جدول ت (ادامه): مشخصات منابع کل سرفصل

کل درسه‌ها	نسبت منابع فارسی به انگلیسی	منابع فارسی مربوط به رشته	منابع انگلیسی مربوط به رشته	نسبت منابع فارسی رشته به غیررشته	نسبت منابع انگلیسی رشته به غیررشته
میانگین-ها	1/32	2/13	0/93	1/43	1/15

تعداد منابع فارسی ۶۹ و تعداد منابع انگلیسی ۵۲ است.

تحلیل پایانی

جدول «ت» تحلیل پایانی نوشته حاضر را به دست می‌دهد. با نگاهی به جدول متوجه می‌شویم که اختلاف میانگین منابع فارسی و منابع انگلیسی، عدد ۰/۵۸ است. اگر چه معیاری در دست نیست که بر پایه آن بتوان پیرامون این مقدار داوری کرد، اما تجربه نشان می‌دهد که در دوره کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشجو بیش‌تر با منابع فارسی کار می‌کند تا منابع انگلیسی و توان و تسلط او بر زبان انگلیسی آن‌گونه نیست که بتواند با منابع هر دو زبان به‌گونه‌ای یکسان کار کند. با این استدلال شاید بتوان گفت که تعداد منابع فارسی در این سرفصل باید حداقل دو برابر منابع انگلیسی باشد.

همچنین مقایسه میانگین تعداد کتاب‌های تألیفی فارسی با میانگین کتاب‌های ترجمه فارسی نسبت مناسبی را نشان می‌دهد اما با توجه به میانگین «منابع فارسی مربوط به رشته» یعنی ۲/۱۳ و مقایسه آن با میانگین تعداد کتاب‌های فارسی یعنی ۲/۷۹ یا میانگین منابع فارسی (مجموع میانگین کتاب فارسی به اضافه میانگین مقاله فارسی یعنی ۰/۴، که میانگین ۳/۹۱ را به دست می‌دهد) در بهترین حالت، میانگین تعداد منابع مربوط به رشته ۱/۷۸ است. شکی نیست که رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی، حوزه‌ای میان‌رشته‌ای است و با برخی حوزه‌های دیگر به‌ویژه رشته کامپیوتر میانکنش علمی دارد اما این که آیا این نسبت در سرفصل، نسبت مناسبی است باید مورد تأمل و تعمق بیشتری قرار گیرد.

مقایسه نیم‌عمر منابع فارسی با نیم‌عمر منابع انگلیسی، تفاوت ۰/۴۸ را نشان می‌دهد که در هر حال نشان از کهنگی بیش‌تر منابع فارسی در این سرفصل دارد. با توجه به این که میانگین تعداد کتاب-

های فارسی ۲/۹۷ و میانگین تعداد کتاب‌های ترجمه ۰/۸۲ است که نشان می‌دهد کتاب‌های تألیفی بیش‌تر از کتاب‌های ترجمه در این سرفصل استفاده شده‌اند، این تفاوت نیم‌عمر می‌تواند محلّ تأمل باشد، اما اگر بپذیریم که کتاب‌های تألیفی رشته نیز معمولاً با اتکا به منابع انگلیسی نوشته می‌شوند، این تفاوت نیم‌عمر می‌تواند موجه باشد. میانگین نسبت منابع فارسی به انگلیسی، یعنی ۱/۳۲ نسبت چندان مناسبی به نظر نمی‌رسد و همان‌گونه که در بالا ذکر شد، تعداد منابع فارسی حدّ اقل باید دو برابر منابع فارسی باشد.

اگرچه میانگین منابع فارسی مربوط به رشته بیش‌تر از میانگین منابع انگلیسی مربوط به رشته است (آن‌گونه که در بالا ذکر شد، تعیین این که منبعی انگلیسی، مربوط به رشته هست یا نیست کار دشواری است) اما اگر باور داشته باشیم که تعداد منابع انگلیسی مربوط به رشته در جهان منطقی‌اً باید بیش‌تر از منابع فارسی مربوط به رشته باشد. شاید این اندیشه به ذهن خطور کند که در این زمینه کم-کاری شده‌است. اما شاید پندار پشت این قضیه اتکای بیش‌تر دانشجوی کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی به منابع فارسی باشد که باعث شده است این نسبت بیش‌تر باشد. سرانجام، تفاوت ۰/۲۸ میان میانگین منابع فارسی مربوط به رشته و منابع انگلیسی مربوط به رشته، نکته‌ی مثبتی است اما بهتر است این تفاوت در بازنگری‌های آتی این سرفصل بیش‌تر شود.

پیشنهادها

رعایت یک نسبت حداقلّ، دوبرابری کتاب‌های فارسی نسبت به کتاب‌های انگلیسی در سرفصل «برنامه‌ی درسی (بازنگری شده) مقطع کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی: گرایش مطالعات کتابخانه‌های عمومی»، یکی از پیشنهادهای پژوهش حاضر است. در کل می‌توان پیشنهاد داد که منابع فارسی مربوط به رشته، و ترجیحاً کتاب، بیشتر تألیف شوند تا ترجمه زیرا کتاب‌های تألیفی طبیعتاً دانشجو را با فضای علم اطلاعات و دانش‌شناسی درون کشور بیشتر آشنا می‌سازند؛ اگرچه رشته بی‌نیاز از ترجمه‌های فارسی سلیس منابع معتبر انگلیسی نیز نیست.

از سویی دیگر، شناسایی بیش‌تر منابع مرتبط و ارزشمند به‌زبان انگلیسی و گنج‌اندین آن‌ها در سرفصل «برنامه‌ی درسی (بازنگری شده) مقطع کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی: گرایش مطالعات کتابخانه‌های عمومی»، حتی با عنوانی مانند: «منابعی برای مطالعه‌ی بیش‌تر» می‌تواند برای دانشجویان علاقه‌مندی که خواهان مطالعه‌ی بیش‌تر هستند سودمند باشد، ضمن این که این منابع می‌توانند به‌عنوان منابعی برای ترجمه‌های آینده استفاده شوند. در نهایت، ایجاد وب‌لاگی از سوی وزارت علوم، تحقیقات و فنّاوری برای دریافت پیشنهادها در زمینه‌ی منابع جدید برای سرفصل مورد بررسی در این پژوهش، که

تجارب حرفه‌ای نقد، سال ۱۳۹۶، ۸۷.

امکان ابراز نظر از سوی کارشناسان رشته را در این زمینه فراهم سازد می‌تواند اقدامی بسیار سودمند باشد که راه را برای روزآمدسازی هر چه سریع‌تر این سرفصل، هموار سازد.

منابع

۱. ایران. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری. شورای برنامه‌ریزی آموزش عالی. برنامه درسی (بازنگری شده) مقطع کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی: گرایش مطالعات کتابخانه‌های عمومی. تهران، ۱۳۹۰.

A Survey on “Mlib. on Knowledge and Information Science Curriculum (Revised): Public Libraries Studies Major

Mortaza Kokabi¹

Professor emeritus Shaheed Chamran University, Ahwaz, Iran.

Purpose: the purpose of the present paper is to study the “MLib. on knowledge and information science curriculum (revised): public libraries studies major” in order to indicate the weak points and strengths of the curriculum in terms of the up datedness of its references. **Methodology:** The paper is somehow of content analysis type since it relies on references of the curriculum. Research populations consists of all references presented in “MLib. on knowledge and information science curriculum (revised): public libraries studies major”. The statistical test employed is mean. **Findings:** present paper illustrated that in terms of mean difference between Farsi references and English references, half-life of Farsi references compared to those of English references, and field-related Farsi references compared to those of English ones, the curriculum status is not satisfactory while in terms of mean comparison between authored books with translated ones, the saturation is better.

Keywords: Curriculum, Mlib., Knowledge and Information Science, Public Libraries Studies.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

¹ E-mail: kokabi80@yahoo.com